

УДК 340.12

DOI 10.32845/2663-5666.2022.4.2

ЗАГАЛЬНИЙ (ВНУТРІШНІЙ І ЗОВНІШНІЙ) ЕКСПЕРТНИЙ СТИЛЬ ОПРАЦЮВАННЯ ПРАВОВОЇ СПРАВИ

Постановка проблеми. Реляційна техніка як така, представлена колективним Даубеншпеком, тобто Германом Даубеншпеком і наступними поколіннями, до наших років, редакторів заснованого ним стандартного посібника з реляційної техніки, [1; 2] (далі: реляційна техніка) і експертний стиль опрацювання правової справи, представлений, скажімо, П. Катко [3], (далі: експертний стиль) отримують новий погляд з розвитком з початку 70-х років ХХ ст. теорії юридичної аргументації, представленої передусім Р. Алексі [4]. Показати, як ці три феномени можуть бути поєднані в процесі рецепції, адаптації і розвитку в Україні експертного стилю як результату матеріально-правової емансипації реляційної техніки становить *актуальну тему* для дослідження, цікаву як в плані приватного, так і публічного права, як теорії, так й філософії права.

Стан дослідження реляційної техніки і експертного стилю в Україні перебуває в початковому стані. Тільки деякі автори звернули свою увагу на ці два предмети, а саме: Р.А. Майданік [5], В.В. Трутень [6; 7], А.Г. Павлюк (відведення як основна правова норма, або абсолютне заперечення) та ін. Тому практично все є новим і недослідженим. Кращі справи мають місце з теорією юридичної аргументації, яку досліджують такі автори, як: М.І. Козюбра, С.І. Максимов, С.П. Рабінович, Т.І. Дудаш, С.П. Погребняк, О.О. Уварова та ін. Слід назвати також іноземних авторів, предмет зацікавленості яких становлять: експертний стиль: Б. Віндшайд, Д. Медікус, П. Катко, Я. Шапп та ін.; реляційна техніка: Г. Даубеншпек, П. Затгельмахер, П. Люттіг, Г. Басер, В. Зірп, В. Шушке, Ф. Ранієпі, Хр. Фішер, Л. Гуссек, Е. Шнайдер та ін.; теорія юридичної аргументації: Ю. Габермас, Р. Алексі, Р. Дворкін, С. Врублевські та ін.

Водночас питання про відношення у трикутнику реляційна техніка, експертний стиль і теорія юридичної аргументації не ставилося, а тому є невирішеним в наші дні.

Мета статті – окреслити основні питання, які виникають під час побудови загальної і осо-

бливої теорії експертного стилю, яка ґрунтується на розрізненні правил і принципів Дворкіна/Алексі та 2 форм застосування права в сенсі Р. Алексі (субсумції і зважування), з одного боку, і зовнішнього та внутрішнього виправдання Врублевські/Алексі, з іншого.

Проміжними етапами на шляху до цієї мети є відповіді на питання про: а) відношення реляційної техніки і експертного стилю, б) загальні аспекти експертного стилю, в) особливі аспекти експертного стилю.

Виклад основного матеріалу. Рецепція, адаптація і розвиток експертного стилю в Україні має передусім враховувати стан справ, який склався сьогодні щодо відношення реляційної техніки і експертного стилю. Цей стан характеризується, в першу чергу, тим, що отримання юридичної освіти в Німеччині і Україні істотно відрізняється [8, с. 245-247]. Так, в Німеччині навчання юристів є двоступеневим, оскільки воно виразно розпадається на заняття в університеті на юридичному факультеті і на постуніверситетське стажування (референдаріат) у суді та ін. інституціях (адвокатура тощо). Стажування в суді орієнтується на складання реляцій (і навчальних проектів судового рішення, тобто не тільки на експертний, але й на судовий стиль опрацювання правової справи), а в університеті студенти навчаються правильному застосуванню матеріального права за експертним стилем. Реляція історично походить від практики колегіального вирішення судової справи і може складатися із трьох елементів: історії судового процесу в ш.с., експертного висновку (вотуму) і проекту судового рішення (децизії) [9, с. 1158-1159; 10]. Водночас немає перешкоди для того, щоб складання проекту судового рішення винести за дужки реляційної техніки і розглядати в рамках так званої децизійної техніки, хоча цей термін не є настільки поширеним, як термін «реляційна техніка». Далі ми під реляцією будемо розуміти, керуючись метою розгляду лише матеріально-правових аспектів реляційної техніки, тільки експертний висновок (вотум).

Цей експертний висновок (вотум) в наші дні складається в експертному стилі [2, с. 452-460], проте експертний висновок існує і поза рамками реляції [3, с. 272-279] як окрема емансипована, тобто генетично пов'язана зі складанням реляції складова юридичної методики (власне експертного стилю), але водночас використовується без складання реляції як такої, тобто без звернення до матеріалів, які утворюють історію судового процесу, без аналізу процесуальних проблем, а тільки з аналізом матеріально-правових проблем, без використання процесуально-правової термінології тощо.

В цілому можна сказати, що відношення реляційної техніки і експертного стилю має імплікативний характер, тобто експертний стиль в останні більш ніж 100 років [11, с. 174] є необхідною умовою існування реляційної техніки (якій більш ніж 500 років) [9, с. 1157], або, іншими словами, експертний стиль – це результат матеріально-правової емансипації реляційної техніки як такої. Реляційна техніка нами розуміється як мистецтво складання реляції в сенсі Г. Даубеншпека (спочатку документа, який готував під час існування письмового судового процесу суддя-доповідач при колегіальному розгляді судової справи, а пізніше майже, із застереженням про поступовий занепад, аж до наших днів навчального документа, який мають готувати стажисти під час стажування в суді після закінчення навчання в університеті). Експертний стиль – це академічний (університетський, достажувальний) метод складання письмового розв'язання навчального завдання студентами без використання процесуально-правового аналізу, а тільки із залученням матеріального права і за латинською формулою *actio an sit fundata, an sit negata, an sit exceptione elisa* (право вимоги, чи виникло, чи абсолютно заперечено, чи відносно заперечено?) (формула, схоже, Я. Шаппа).

Докладніше реляційну техніку можна описати як методику складання процесуального експертного висновку за певними так званими «станціями», тобто етапами, до яких належать у Німеччині: I. Пропозиція рішення, II. Тлумачення клопотання, III. Допустимість позову, IV. Обґрунтованість позову, V. Процесуальні побічні рішення, і знову VI. Пропозиція рішення [2, с. 99-166]. Власне експертний стиль, який був емансипований від реляційної техніки, стосується пункту IV, тобто проблематики обґрунтованості позову, яка розпадається на дві частини: етап викладу і етап встановлення фак-

тів (етап доведення) [2, с. 119-165]. І знову експертний стиль стосується тільки першого етапу, тобто етапу викладу, який розпадається на такі складові: перевірка конклюдентності, тобто обґрунтованості позову за умови, що немає ніяких заперечень (станція позивача); захист відповідача (станція відповідача); репліка позивача; дупліка відповідача [2, с. 119-165]. Так виникає можливість сказати, що експертний стиль – це результат абстрагування від деяких особливостей п. IV в складанні реляції або проекту судового рішення. Саме це і резюмується вище формулою Я. Шаппа.

Отже, експертний стиль – це методика складання такого матеріально-правового документа, як експертний висновок за набагато простішим планом, ніж в рамках реляційної техніки, оскільки в такому разі йдеться тільки про правильне застосування матеріального права, а, отже, про правильне обґрунтування правового рішення. В цілому йдеться про правовий письмовий аналіз навчального завдання, який відбувається завжди за таким планом: по-перше, за основу беруться три типи основних правових норм разом з допоміжними правовими нормами, по-друге, ці основні норми аналізуються в такій послідовності: правообґрунтувальні норми, абсолютні правозаперечні норми, відносні правозаперечні норми, по-третє, експертний стиль починається з формулювання припущення про бажаний правовий наслідок, по-четверте, він закінчується формулюванням категоричного твердження, яке має відповісти на питання про те, чи було припущення обґрунтованим в правовому і фактичному плані (докладніше про це див., скажімо, [6]).

Окреслене підводить до загальної оцінки стану справ з експертним стилем, яка зводиться до твердження, що така методика юридичного навчання має як істотні переваги, наприклад, високий рівень знань німецьких юристів [11, с. 166], так і деякі недоліки. В цій статті ми зупинимося на останньому питанні, зосередивши свою увагу на питанні недостатнього теоретичного осмислення експертного стилю. Наше власне осмислення ми проведемо на підґрунті теорії юридичної аргументації Р. Алексі, поєднання досягнень якої з експертним стилем стає далі нашим головним завданням.

Отже спочатку розглянемо питання про загальну теорію експертного стилю, яке ми зведемо до питання про нормотеоретичний і методологічний базис такого стилю в світлі згаданої вище теорії юридичної аргументації.

На наш погляд, загальні питання експертного стилю можуть і мають ґрунтуватися на розрізненні правил і принципів Дворкіна/Алексі (Р. Алексі, як добре відомо, запозичує цей поділ у Р. Дворкіна) та 2 форм застосування права (субсумції і зважування) в сенсі Р. Алексі, з одного боку, і зовнішнього та внутрішнього виправдання Врублевські/Алексі, з іншого.

Так під поділом виправдання на внутрішнє і зовнішнє Р. Алексі розуміє наступне: з формального боку йдеться про дві проблеми з якими може мати справу юрист, а саме: «Юридичний присуд U , який логічно впливає із формулювань правових норм N_1, N_2, \dots, N_n , які повинні бути припущені як чинні, і емпіричних речень A_1, A_2, \dots, A_n , може бути названий *обґрунтованим* за допомогою N_1, N_2, \dots, N_n та A_1, A_2, \dots, A_n . Якщо тепер є присуди, які логічно не впливають із N_1, N_2, \dots, N_n разом з A_1, A_2, \dots, A_n , то порушується питання, як ці присуди можуть бути обґрунтовані. Ця проблема є проблемою юридичної методології.

Юридична методологія може розв'язати проблему обґрунтування юридичних присудів, якщо вона спроможна вказати правила або процедури, згідно з якими або допустимий перехід від N_1, N_2, \dots, N_n та A_1, A_2, \dots, A_n до U також тоді, коли U не впливає логічно із N_1, N_2, \dots, N_n та A_1, A_2, \dots, A_n , або згідно з якими додатково до формулювань норм, які повинні бути припущені як чинні, та емпіричних речень, які повинні бути акцептовані, можна здобути стільки інших речень з нормативним змістом N'_1, N'_2, \dots, N'_n , що U логічно впливає із N_1, N_2, \dots, N_n разом з N'_1, N'_2, \dots, N'_n та A_1, A_2, \dots, A_n » [4, с. 18-19]. Перефразувати сказане Р. Алексі можна так: юрист або може відразу знайти всі достатні нормативні умови для обґрунтування правового рішення, або йому потрібно попередньо вирішити питання про пошук і обґрунтування додаткових нормативних умов.

Р. Алексі дуже докладно, і не тільки формально, пояснює те, як все це повинно відбуватися: «Присуд мусить не тільки коректно впливати із певної множини положень, положення, із яких він дедукується, мусять, крім того, бути істинними, правильними або акцептабельними. Згідно з цим можна розрізняти два аспекти обґрунтування юридичних присудів: *внутрішнє виправдання*, в якому йдеться про те, чи впливає присуд із наведених для обґрунтування положень, і *зовнішнє виправдання*, предметом якого є істинність, правильність або акцептабельність засновків внутрішнього виправдання.

Зовнішнє виправдання можна називати з деяким правом властивим полем юридичної аргументації або юридичного дискурсу. Тому йому має приділятися основна увага будь-якої теорії юридичної аргументації. Проте виводити із цього те, що внутрішнє виправдання є неважливим або має лише технічне значення, було б помилковим висновком. За допомоги нього фіксується предмет і якоюсь мірою також структура зовнішнього виправдання. Останнє, щоправда, тільки в обмеженому обсязі» [12, с. 17-18]. Відзначимо, що таке розрізнення Р. Алексі запозичує у Є. Врублевські [12, с. 18].

Цей поділ на внутрішнє і зовнішнє виправдання, якому в цілому відповідають наведені вище 2 типи проблем, з якими має справу юрист, конкретизується Р. Алексі дуже наполегливо і послідовно від самого початку до наших днів за допомогою відповідно поділу норм на правила і принципи, з одного боку, а також поділу форм застосування права на субсумцію і зважування, з іншого. Йдеться при цьому про таке.

Р. Алексі вважає, що базисом теорії принципів є нормотворчичне розрізнення правил і принципів. Принципи – це веління оптимізації. Вони вимагають, щоб дещо було реалізовано відносно фактичних і правових можливостей якомога вищою мірою. Їхньою формою застосування є зважування. Правила всупереч цьому – це норми, які дефінітивно щось велють, забороняють або дозволяють. Вони є в цьому сенсі дефінітивними веліннями. Їхньою формою застосування є субсумція.

Теорія принципів – це система імплікацій цього розрізнення. Ці імплікації стосуються всіх областей права [13, с. 164-165], тобто і приватного, і публічного права, а не тільки моральних прав людини, позитивуванню яких, з використанням зазначених вище положень, Р. Алексі присвятив спеціальну монографію [14], а також низку статей (наприклад, [15; 16]).

Що стосується другого поділу, тобто форм застосування права, то Р. Алексі констатує, що формальна структура субсумції може бути представлена у вигляді дедуктивної схеми, яку можна назвати «формулою субсумції». Він стверджує, що існує аналогічна схема формальної структури балансування або зважування, яку він називає «формулою ваги». Коротше кажучи, субсумція та балансування мають схеми, які можливо порівняти. Вони дозволяють ідентифікувати формальну структуру передумов, на основі яких можна зробити висновок про правовий результат. Проте співвідношення в обох

випадках між цими передумовами та правовим результатом є різним. Формула субсумції представлена схемою, яка працює за правилами логіки, в той час як формула ваги (зважування) – схемою, яка працює за правилами арифметики. Незважаючи на цю різницю, обидві формули схожі тим, що рішення, в обох випадках, залишаються основою аргументації [17, с. 433].

Із викладеного можна зробити такий проміжний висновок: внутрішнє і зовнішнє виправдання, з одного боку, а також два поділи: норм на правила і принципи і форм застосування права на субсумцію і зважування, з іншого боку, можна взяти за основу для побудови загальної і особливої теорії експертного стилю. Покажемо, як це можна здійснити.

Слід сказати, що існує два типи поєднання внутрішнього і зовнішнього виправдання, тобто відповідно правил і субсумції, з одного боку, і принципів і зважування, з іншого, – якщо їх розуміти в сенсі Р. Алексі. Так, в першому випадку можна підійти до питання синкретично і, по суті, об'єднати, злити ці два типи виправдання, тобто субсумцію і зважування. Приклад такого синкретичного підходу можна знайти у Т. Ріма [18], вся робота якого побудована якраз на амальгамації субсумції і зважування. Інший підхід, який можна назвати, на протигагу першому підходу, комплементарним (взаємодоповнювальним) пропонує Р. Алексі. Суть цього підходу полягає в тому, що, по-перше, внутрішнє і зовнішнє виправдання повинні залишатися відносно самостійними і, по-друге, зовнішнє виправдання, тобто зважування принципів, повинно завершуватися формуванням правила, яке потім застосовується в рамках внутрішнього виправдання (субсумції). Докладний виклад того, як це відбувається можна знайти у програмній статті Р. Алексі «Логічний аналіз правових рішень» (перша публікація в 1980 році) [12, с. 13-51], зокрема приклад такого правила міститься на сторінці 33. На наш погляд, в контексті побудови теорії експертного стилю потрібно віддати перевагу другому підходу, оскільки він дозволяє краще підійти до питання рецепції експертного стилю в Україні, яку можна провести в рамках тільки адаптації і незначного розвитку внутрішнього експертного стилю. Питання власне розвитку експертного стилю за рахунок зважування принципів в сенсі Р. Алексі можна тоді здійснити окремо, як доповнення до того, що можна відразу запозичити і неістотно модифікувати.

Як висновок, відмітимо, що в цілому і загалом в експертному стилі можна скористатися поділами Р. Алексі, зокрема поділ на внутрішнє і зовнішнє виправдання є основною для розрізнення внутрішнього і зовнішнього експертного стилю. Відзначимо вкотре, що те, що можна називати зовнішнім експертним стилем, сьогодні існує тільки в зачатковому стані в країні, де цей стиль виник і існує, тобто в Німеччині, як внутрішній експертний стиль.

Отже, потрібно показати, як можна побудувати внутрішню і зовнішню теорії експертного стилю. На основі залучення викладених вище розрізень можна експлікувати внутрішній експертний стиль, який опирається відповідно на правила, субсумцію і внутрішнє виправдання, та зовнішній експертний стиль, який спирається на принципи, зважування і зовнішнє виправдання, та побудувати відповідну загальну і 2 особливі теорії експертного стилю.

Внутрішній експертний стиль може будуватися *mutatis mutandis* так, як і в Німеччині. Адаптація його до правової практики в Україні може полягати переважно в тому, щоб замінити норми матеріального німецького права на норми українського матеріального права. Правова компаративістика тут може бути надійним помічником. Сама схема експертного стилю, яка полягає в послідовному аналізі основних правових норм разом з допоміжними нормами, є оптимальною, випробуваною впродовж століть, а тому може бути використана в Україні без змін. Теорія юридичної аргументації дозволяє акцентувати увагу на експлікації всіх, в т.ч. імпліцитних, нормативних передумов (засновків), в т.ч. у формі так званих семантичних правил, відомих юристам як легальні і не тільки легальні (доктринальні, узуальні тощо) дефініції. Власне кроки на цьому шляху вже, як зазначалося вище, в Україні зроблені, а тому треба йти наміченим шляхом до мети поліпшення застосування матеріального приватного і публічного права.

Що стосується зовнішнього експертного стилю, то тут ситуація в Україні і Німеччині подібні. Ні сам Р. Алексі не приділив належну увагу цьому питанню, ні інші автори не змогли просунутися досить далеко. Тому можна тільки вказати на те, як це може відбуватися в ідеалі.

Так, на нашу думку, за основу для побудови теорії зовнішнього експертного стилю можна взяти так звану «формулу ваги», якій Р. Алексі присвятив окрему статтю [19]. Проте це заслуговує, зважаючи на новизну і складність, на окрему публікацію.

Висновок. Загалом потрібно акцентувати увагу на тому, що рецепція, адаптація і розвиток експертного стилю в Україні має відбуватися з взяттям до уваги досягнень, про які йшлося вище, сучасної юридичної методології, теорії норм, теорії юридичної аргументації, теорії і філософії права.

Власне на основі викладеного вище можна сказати таке:

1. Експертний стиль і справді є результатом матеріально-правової емансипації реляційної техніки, а саме абстрагуванням від так званих «станції»-етапів в реляційній і децизійній техніці, а саме від «станції викладу» в рамках проблеми «обґрунтованості позову».

2. Загальну теорію експертного стилю можна побудувати на основі розрізнення внутрішнього і зовнішнього виправдання Врублевські/Алексі, а саме шляхом не синкретичного, а комплементарного їхнього поєднання.

3. Внутрішній експертний стиль можна реципувати в Україні практично без змін, а тільки з неістотними адаптаціями (національна нормативна система тощо). Зовнішній експертний стиль потребує самостійного розвитку, оскільки в готовій формі його сьогодні реципувати не можна. Проте такий розвиток також стоїть на порядку денному, як і питання рецепції внутрішнього експертного стилю.

4. Подальша тематизація питання про побудову теорії експертного стилю має докладніше зупинитися на питанні комплементарної розробки внутрішнього і зовнішнього експертного стилю в Україні на основі німецького досвіду, який нараховує декілька століть.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Daubenspeck H. Referat, Votum und Urtheil : eine Anleitung für praktische Juristen im Vorbereitungsdienst. Berlin : Vahlen, 1884. VIII, 146 S.
2. Schuschke W. Zivilrechtliche Arbeitstechnik im Assessorexamen : Bericht, Votum, Urteil, Aktenvortrag. 35., neu bearb. Aufl. auf Grundlage des 1884 von Hermann Daubenspeck begr. und in der Folge von Paul Sattelmacher, Paul Lüttig, Gerhard Beyer und Wilhelm Sirp bearb. Werkes. München : Vahlen, 2013. XXII, 492 S.

Степенюк О.Г. ЗАГАЛЬНИЙ (ВНУТРІШНІЙ І ЗОВНІШНІЙ) ЕКСПЕРТНИЙ СТИЛЬ ОПРАЦЮВАННЯ ПРАВОВОЇ СПРАВИ

У статті йдеться про рецепцію, адаптацію і розвиток в Україні (німецького) експертного стилю опрацювання правової справи як результату матеріально-правової емансипації реляційної техніки як такої.

Мета статті – окреслити основні питання, які виникають під час побудови загальної і особливої теорії експертного стилю, яка ґрунтується на розрізненні правил і принципів Дворкіна/Алексі та 2 форм

3. Katko P. Bürgerliches Recht : schnell erfaßt. 6., überarb. und aktualisierte Aufl. Berlin [u.a.] : Springer, 2006. 323 S.

4. Alexy R. Theorie der juristischen Argumentation die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung ; Nachwort (1991): Antwort auf einige Kritiker. 2. Aufl. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1991. 435.

5. Майданик Р. А. Методика вирішення юридичного казусу в приватному праві Німеччини та України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2014. Т. 155. С. 52-58.

6. Трутень В. В. Експертний стиль опрацювання цивільної справи: німецький приклад та його пояснення. *Науковий вісник Чернівецького університету : Зб. наук. праць*. Вип. 628. *Правознавство*. 2012. С. 87-89.

7. Трутень В. В. Правіжний склад та принцип матеріальної експертизи. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 277-287.

8. Zimmermann R. Juristische Methodenlehre in Deutschland. *Rechts Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2019. Bd. 83. № 2. S. 241-287.

9. Ranieri F. Relationstechnik. Ueding G. *Historisches Wörterbuch der Rhetorik*, Bd. 7: Pos-Rhet. Tübingen : Max Niemeyer, 2005. S. 1157-1161.

10. Schneider E. Ein Schema zum Aufbau der Relation. *JuristenZeitung*, 19. Jahrg., Nr. 23/24 (11. Dezember 1964), S. 755-758.

11. Stuckenberg C.-F. Der juristische Gutachtenstil als cartesische Methode. Georg Freund et. al. (Hrsg.): *Grundlagen und Dogmatik des gesamten Strafrechtssystems. FS für W. Frisch*. Duncker & Humblot, Berlin, 2013. S. 165-186.

12. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs : Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1995. 292 S.

13. Alexy R. Hauptelemente einer Theorie der Doppelnatur des Rechts. *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*. 2009. Bd. 95. S. 151-166.

14. Alexy R. Theorie der Grundrechte. Baden-Baden : Nomos, 1985. 548 S.

15. Alexy R. Grundrechte, Demokratie und Repräsentation. *Der Staat*. 2015. Bd. 54. № 2. S. 201-212.

16. Alexy R. Grundrechte und Verhältnismäßigkeit. *Die Freiheit des Menschen in Kommune, Staat und Europa : Festschrift für Edzard Schmidt-Jortzig / Schliesky*, Utz. Heidelberg : Müller, 2011. S. 3-15.

17. Alexy R. On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison. *Ratio Juris* 16 (2003), S. 433-449.

18. Riehm T. Abwägungsentscheidungen in der praktischen Rechtsanwendung Argumentation, Beweis, Wertung. München : Beck, 2006. 281 S.

19. Alexy R. Die Gewichtsformel. *Gedächtnisschrift für Jürgen Sonnenschein : 22. Januar 1938 bis 6. Dezember 2000 / Jickeli, Joachim*. Berlin : de Gruyter Recht, 2003. S. 771-792.

застосування права в сенсі Р. Алексі (субсумції і зважування), з одного боку, і зовнішнього та внутрішнього виправдання Врублевські/Алексі, з іншого.

Проміжними етапами на шляху до цієї мети є відповіді на питання про: а) відношення реляційної техніки і експертного стилю, б) загальні аспекти експертного стилю, в) особливі аспекти експертного стилю.

Далі стверджується, що: а) відношення реляційної техніки і експертного стилю має імплікативний характер, тобто експертний стиль в останні більш ніж 100 років є необхідною умовою існування реляційної техніки (якій більш ніж 500 років), або, іншими словами, експертний стиль – це результат матеріально-правової емансипації реляційної техніки як такої. Реляційна техніка розуміється як мистецтво складання реляції в сенсі Г. Даубеншпека (спочатку документа, який готував під час існування письмового судового процесу суддя-доповідач при колегіальному розгляді судової справи, а пізніше майже, із застереженням про поступовий занепад, аж до наших днів навчального документа, який мають готувати стажисти під час стажування в суді після закінчення навчання в університеті). Експертний стиль – це академічний (університетський, достажувальний) метод складання письмового розв'язання навчального завдання студентами без використання процесуально-правового аналізу, а тільки із залученням матеріального права і за латинською формулою *actio an sit fundata, an sit negata, an sit exceptione elisa* (право вимоги, чи виникло, чи абсолютно заперечено, чи відносно заперечено?).

б) Загальні питання експертного стилю ґрунтуються на розрізненні правил і принципів Дворкіна/Алексі та 2 форм застосування права (субсумції і зважування) в сенсі Р. Алексі, з одного боку, і зовнішнього та внутрішнього виправдання Врублевські/Алексі, з іншого. Показано як в цілому і загалом в експертному стилі можна скористатися цим поділами, зокрема констатується, що останній поділ є основною для розрізнення внутрішнього і зовнішнього експертного стилю, а також сказано, що те, що можна називати зовнішнім експертним стилем, сьогодні існує тільки в зачатковому стані в країні, де цей стиль виник і існує, тобто в Німеччині, як внутрішній експертний стиль.

в) Показано, як на основі залучення викладених вище розрізень можна експлікувати внутрішній експертний стиль, який опирається відповідно на правила, субсумцію і внутрішнє виправдання, та зовнішній експертний стиль, який спирається на принципи, зважування і зовнішнє виправдання, та побудувати відповідну загальну і 2 особливі теорії експертного стилю.

Загалом акцентується увага на тому, що рецепція, адаптація і розвиток експертного стилю в Україні має відбуватися з взяттям до уваги досягнень, про які йшлося вище, сучасної юридичної методології, теорії норм, теорії юридичної аргументації, теорії і філософії права.

Ключові слова: реляційна техніка, внутрішнє і зовнішнє виправдання, теорія норм, форми застосування права, юридична методологія, філософія права.

Stepeniuk O.G. GENERAL (INTERNAL AND EXTERNAL) EXPERT STYLE OF PROCESSING A LEGAL CASE

The article under studies deals with the issue of reception, adaptation, and development in Ukraine of the (German) expert style of processing a legal case as the result of the substantive-legal emancipation of relational technology.

The purpose of the article is to outline the basic questions that arise when constructing a general and special theories of the expert style. This theory rests on the Dworkin/Alexy differentiation of rules and principles, as well as on the R. Alexy's two forms of application of law (subsumption and weighing) on the one hand, and on the Wróblewski/Alexy internal and external justification, on the other hand.

The intermediate stages on the way to achieving the above goal are the answers to the questions on: a) the correlation between the expert style and relational technology, b) the general aspects of the expert style, c) the special aspects of the expert style.

The article further argues that: a) the correlation between the expert style and relational technology is of an implicative nature. In other words, for more than 100 years, the expert style has been the necessary prerequisite for the existence of relational technology (which is over 500 years old), that is the expert style is the result of the substantive-legal emancipation of relational technology as such. Relational technology is referred to as the art of drawing up a relation in the sense of H. Daubenspeck (initially, a document compiled by a judge-rapporteur during the collegial consideration of a court case at the times of a written trial, and later – almost, with the reservation of gradual decline, up to the present day, a training document to be prepared by trainees during their internship in court after graduation from university). The expert style is an academic (university, supplementary) method of compiling a written solution to an educational task by students without using procedural and legal analysis, but only by means of involving substantive law and by the Latin formula *actio an sit fundata, an sit negata, an sit exceptione elisa* (the right of claim, has it arisen, is it absolutely rejected, or is it relatively rejected?).

b) The general issues of the expert style are based on the Dworkin/Alexy differentiation of rules and principles, as well as on the R. Alexy's two forms of application of law (subsumption and weighing) on the one hand, and on the Wróblewski/Alexy internal and external justification, on the other hand. The article demonstrates how it is possible to use these divisions within the expert style in general. In particular, it claims that the latter division is crucial for differentiating between the internal and external expert style, as well as points out that what can be called

the external expert style today exists as the internal expert style in its initial form in the country where this style originated and exists, that is, in Germany.

В) Based on the above divisions and differentiations, it is possible to explicate the internal expert style (which relies on rules, subsumption, and internal justification) and the external expert style (which rests on principles, weighing, and external justification), as well as to build up the respective general and two special theories of the expert style.

In conclusion, particular emphasis has been laid on the fact that reception, adaption, and development in Ukraine of the expert style should be carried out with a due regard to the accomplishments of modern juridical methodology, theory of norms, theory of juridical argumentation, theory and philosophy of law.

Key words: relational technology, internal and external justification, theory of norms, forms of application of law, juridical methodology, philosophy of law.